
UNITÁRIUS ÉLET

56. ÉVFOLYAM 4. SZÁM
2002. JÚLIUS–AUGUSZTUS

Kéthavonta megjelenő folyóirat

A TARTALOMBÓL

„Vagyok, aki vagyok”

Én Istenem, legyek vidám...!

Egyházi hírek

Unitárius Világtalálkozó Szejkén

Az IARF 31. Világkongresszusa

IRF-konferencia, 2002. Magyarország

Kereszténység és kultúra

Kossuth Lajos és az unitáriusok

Egy könyv és a róla szóló vélemény

János Zsigmond

A dialógusról

Unitárius portrék

A Liberté rabja

– beszélgetés Gellérd Judittal

Egyházközségeink életéből

*100 éves a füzesgyarmati unitárius
egyházközség*

Tompa László ERDÉLYI ARATÁS

Péter-Pál elmúlt, jó sok napja már,
S még aratatlan az egész határ.

Kicsit megkésétt bizony a vetés,
S ami termett: a szem is oly kevés.

De ami végre így is csak kerül:
Magam izzadtam érte emberül.

Nem segített szerencse vakeset –
Maga az Isten is csak keveset!

Sőt olykor éppen ő bocsátgatott
Földemre egy kis jégverést, fagyot.

De legyen áldott: nem hagyott henyén
Heverni, s ím csak megedződtem én.

Így készítek – míg életem szakad –
Termőbb jövődőt, vígabb nyarakat!

„Vagyok, aki vagyok”

Általános egyházi beszéd

2 Móz. 3, 14

Van egy kérdés, amelyről nem lehet igazán írni, de nem lehet nem írni sem. A kérdés így hangzik: Hogyan lehet megtalálni, és egyáltalán, milyen Isten?

Gyermekkorom csöndes estéi jutnak eszembe, amikor teljes ráfeledkezéssel beszélgettem Istennel, tudtam, hogy hogyan néz ki, milyen is Ő. Aztán „felnőve” már másként „láttam” mindent. Rájöttem arra, hogy a világot nem lehet egyértelműen hívókre és hitetlenekre osztani, hogy hitvilágunk nem fehér és nem fekete, hanem sokkal inkább a kattó sokféle keveréke.

Nehéz feladat előtt állva talán Mózes is hasonló kérdésekkel foglalkozott. Bár a Hóreb hegyén megjelenik neki az Isten, aki magasztos feladattal bízta meg őt, mégis többet akar tudni róla. Egy arc és név, azaz tulajdonság nélküli Istennél többre van szüksége, ezért kér több bizonyosságot. Bár hite több mint sejtés, bizonyára a Titkot gyöngének és idegennek, a legkiskorúbbnak találja, hiszen oly gyenge az a mindennapi világban. Mert minél magasabb rangú egy titok, érték, annál kevésbé lehet „észrevenni” a közvetlen világban. Igen, a legszentebben a legkönnyebb nevetni, őt lehet a legkönnyebben átkozni, megcsalni.

Mózesnek szerencséje van, ostromlása és keresése nem hiábavaló. Isten kinyilatkoztatja magát. Vagyok, aki vagyok - mondja. Megnevezi önmagát. És bár élő Isten Ő, nem használ tulajdonnevet, csak „árnyékát” mutatja meg. Egyszerre transzcendens és immanens, bár az ember szívébe írja be magát, mégiscsak „szent”, aki nem válhat a tudás objektumává. Szentségének szimbólumai a „fenség” és a „dicsőség”.

A héber vagyok akár „leszek”-ként is fordítható, amely kifejezi Isten folyamatos kiadását, lelkünkben való folytonosan érlelő jelenlétét, s bár természetfölötti Ő, ez a szempont semmit sem vesz el a földi kapcsolat színéből, annál inkább a dolgoknak értelmet ad, és rámutat arra, hogy az ember kiteljesedése lehet végső cél, örök hazatalálás.

A Hóreb hegyen Isten megjelenik Mózesnek. Nagy élmény volt ez. Hiszem azt, hogy közületek is sokan megéltetek ehhez hasonlót. Hiszem azt, hogy szerencsés az az ember, akinek Isten felé való törekvései középpontjában nagy élmények állnak. Sokszor kellene azokra a percekre, órákra visszaemlékeznie, amikor igazán közelről látta Őt. A legtöbbszörnek azonban nem adatik meg úgy a hit, hogy ne kellene nap mint nap kísértések, nehézségek közepette imádkozva kikönyörögnünk. Folyamatosan hatolunk be egy folyton növekvő titokba. Mert erről van szó, hogy folytonosan növekedve fel tud-e tárulni szemünk előtt újabb meg újabb titok. Nem másképpen, mint a környező világunk iránti feszület, közvetlen magatartással, a „Titok” iránti nyitottsággal. Bízva abban, hogy ebből új otthon sarjad a világban: belső otthon.

Minden beteljesedés egy új kezdet, egy még teljesebb beteljesedés kezdete. Örök Istenkeresők vagyunk, az örökélet ígéretével járunk-kelünk. Végső soron erről szól Mózes története, erről szól az egész Biblia, arról, hogy

egy folytonos keresésben az ember keresi Istenét, és ez fordítva is igaz: Isten keresi az embert.

Az Isten-kép nem más, mint valamely belső tapasztalat történetileg meghatározott kifejezése. Bár Isten atyai mi-voltáig Jézus jut el, a Mózes által kialakított kép sem nélkülöz hasonló vonásokat. Élményeit néhány „járulékos darabkával” kiegészítve, érzi, hogy Istene vele van, vezeti őt pusztai vándorlásában. Ő a lét teljessége, akinél népével együtt kiköthet, Ő az igazság, akinél kérdéseire választ kap, Ő a szeretet, aki mellett biztonságban érezhetik magukat. Vagyis – végtelenül felnagyítva – megtaláljuk Istenben azt, amit mi igazságnak, szeretetnek nevezünk.

Lelkünk egyfajta természetes hajlammal irányul a „neki megfelelő Valóságra”.

Miközben párszor ismétlésszerűen lebontjuk és újraépítjük a bennünk lévő örök templomot, újrafogalmazzuk hivatásunkat, világképünk egyre tágul, mígnem lassan-lassan beletorkollik az Örökkévalóba, Istenbe.

Emberi hivatásunk megélését, Istenünk elérését, ki számunkra szent, három szinten látom megvalósulni (Hesse).

Az első szinten lévők nem válnak „igazi emberré”. Arcnélküliségükben megmaradnak a konfliktusok és a fejlődés gyermeki evilágiságában, megállnak ösztöneik és csecsemőálmaik felelőtlen terében. A homályos világukon túli állapot, a jó és a rossz miatti kétségbeesés és felelősségtudat, az Istenhez való emelkedés legtöbbször nevelés számukra.

Aztán második fokon vannak azok, akik meg tudják különböztetni a jót a rossztól, fel tudnak nőni a vallás, az emberiség eszményeinek, a kultúra, az erkölcs követelményeihez. És ha ezt a fokozatot komolyan és differenciáltan élék meg, akkor meg kell tapasztalniuk azt, hogy elégedett szolgálat nem létezik, az igazságosság elérhetetlen, a jóság a maga teljességében teljesíthetetlen.

Ez vagy a kétségbeesés, vagy a szellem harmadik birodalmába vezet, a földi erkölcs és törvényen túli állapot megéléséhez, menedékünkhöz, Istenhez.

Ez utóbbi állapotot kell nekünk folytonosan megélnünk és mindenki számára továbbítanunk, még akkor is, ha nagyon gyakran visszaesünk a „második szint” világába, ha nem látványos a sikerünk, még akkor is, ha néha úgy érezzük, hogy megszerzett bölcsességünk át nem adható.

Mindenek ellenére, hiszem azt, hogy az elkövetkezőkben, „vándorlásunkban”, Isten velünk lesz. Ahogyan Mózes vezette a pusztában, ahogy maga mellé állította őt, gondot viselt egész népére és megmutatta szeretetét, ahogy szövetségre lépett velük, úgy lép velünk is szövetségre, és újítja meg azt.

Hiszem azt, hogy ha teljes szívvel és lélekkel keressük őt, keresésünket nem hagyja válasz nélkül. És bár hosszú utat keli bejárunk a „vagyok, aki vagyok” nyomában, mindenképpen otthonra lelünk.

Ámen

Máté Ernő
lelkész

A dialógusról

A dialektika fogalmát magába olvasztó dialogikusság egyik alapvető tényezője gondolkodásunknak. Ugyanakkor nemcsak gondolkodási forma, hanem életforma is, hiszen maga az élet dialektikus, dialogikus. Azt is mondhatjuk, hogy egzisztenciális kérdések esetében ez az egyedül lehetséges kibontakozási forma.

A dialogikusság áthatja az egész életet, annak minden megnyilvánulását, belép a „létbe”, részeseedik belső feszültségeiben, mígnem elmentmondásokon keresztül behatol annak mélyebb rétegébe.

A belső feszültségek eredőjeként az „igazság” művészete teremődik meg. Kezdetben csak részigazságok csomói tünedeznek fel, aztán azok egyre inkább közelednek az igazság abszolútsága felé. Természetesen a közöttünk ismeretlenül bolyongó igazságot (Pascal) igen nehéz leleplezni, de *annak megkísérlése mégis szükséges dolog, hiszen csak így juthatunk el problémáink, kérdéseink megfogalmazásáig, esetleges megoldásáig*. Sokszor a jó kérdésfeltevés feléri a látszólagos igazságot, a jó kérdés felnyitja a dolgok lényegét.

„A dialógus éppúgy öncél, a Másik megértésén keresztül önmagam megismerése, mint ahogy a világnak globális problémáira való reagálás egy módja is” (Gadamer). A dialógus lényege tehát életlényeg, mely önmagam megismerését szolgálja, ugyanakkor két embert összehoz, egyé forraszt, kialakítja a közöttük létrejövő viszonyt. Ez egy adott környezetben zajlik, világunk kérdéseire reagál, mely kérdések sokszor eszmékben teljeseznek ki. Ezen eszmék képezik a közeget melyben dialógusaink kibontakoznak, melyben sokan kitérülnek.

Egyértelmű az, hogy az ember akkor válik emberré, amikor belép egy kapcsolatba. Pszichológusaink előtt még Arisztotelész teszi közzé, hogy akinek nincs szüksége senkire, az vagy önmagában mindent megelé Isten, vagy vadállat. Az emberi szubjektumot tehát a másik ember és az általa használt nyelvbe beírt törvény (struktúra) hozza létre (Lacan).

Ezért amennyiben önmagunkat és a másikat meg akarjuk érteni, úgy párbeszédbe kell bocsátkoznunk. Továbbá nem csupán önmagunkról van szó, hanem arról is, hogy vannak közös eszményeink, közös dolgaink, melyeket csak dialógus útján oldhatunk meg.

Gadamer a párbeszéd útján történő dialógusról így ír: „Valami oda van téve közre, ahogy a görögök

mondották, melyben a beszélgetőpartnerek részesednek, s amelyről véleményt cserélnek. Ezért a dologról való megértés, melynek a beszélgetésben létre kell jönnie, szükségképpen azt jelenti, hogy a beszélgetésben dolgozzuk ki a közös nyelvet. A beszélgetésben végbemenő megértés nem pusztán saját álláspontunk előadása és érvényesítése, hanem közösséggé változás, melyben nem maradunk azok, akik voltunk.”

A dialógus legfontosabb feltétele tehát az, hogy beszélgetéseinkben ne csupán saját álláspontjainkra figyeljünk, más emberek megértő elfogadására is képesek legyünk. Az alázat dialógusának első stációja mindannyiunk esetlegességének a számbavétele. Tudomásul vétele annak, hogy mindenre nem tudunk választ adni, ezért talán annál inkább kell a hozzánk intézett kérdésekre figyelni. Tudásunk sokszor megrendül a dolgok változni képes mivolta felett, az élet mélyebb szövetébe belépve igaznak vélt dolgokat pedig sokszor újraírunk.

Éppen ezért nem támaszkodhatunk makacsul és következetesen a saját véleményünkre, nem tehetjük meg azt, hogy a másik gondolatát már indulásból figyelmen kívül hagyjuk. Eleve fogékonyak kell lennünk a másság iránt, a másikat ne legyőzni akarjuk, hanem mérlegelni és megérteni. Ez természetesen nem zárja ki saját magunk vállalását, másságunk megmutatását, mely éppen feltétele a másik gondolatai „kijátszásának”.

A dialógus természete tehát nem az abszolút és lezárt tudásban lehető fel, hanem egyfajta szüntelen feltárulkozásban, a nyitottságban, abban a nyitottságban, mely nyitottságot éppen a folytonosan szerzett újabb tapasztalatok, egy táguló világ táplál (ebben rejlik a műveltség kérdése). Erzékenyek kell lennünk a „nem-tudás” tudására, vagyis a belátásra (Gadamer). Aki pedig birtokában van a belátásnak, az nem engedi át magát vak dühének, önmagától el tud vonatkoztatni, egyszóval tág látókörű. A rövidlátó gondolkodót elutasítjuk, azt, „aki az ellenség ütötte kicsiny rést csak úgy tudja befoltozni, hogy máshol jóval nagyobb falomlást idéz elő saját kezével” (Lessing).

Az új tapasztalatok néha „kellemetlenül” érintenek, azaz próbára tesznek. Mert nem könnyű belépni úgymond az Élet szövédéjébe. Nem láthatjuk előre, hogy mi is lesz dialógusaink eredménye, nem manipulálhatjuk teljes biztonsággal a dolgok menetét. Bekerülünk egy sod-

rásba, mint egy bonyolult matematikai feladvány megoldási folyamatába. Nem csak rajtunk áll a dolog végkimenetele, és főleg nem akkor, amikor azt is tapasztaljuk, hogy a nyelv sokszor ki van vonva ellenőrzésünk alól (félreértések, kétértelmű megnyilatkozások stb.). A dolgot még bonyolultabbá teszi az, hogy a dialógus tudatos-tudattalan (és tudat alatti) folyamat. A párbeszéd művészete tehát a „nyelv mögött” is zajlik. Magunk is tapasztaljuk sokszor, hogy minden ütköző érv ellenére, magunk sem tudjuk hogyan, sikerül a másikat belátásra bírni.

Sokszor az is megesik, hogy beszélgetéseinkben „alul maradunk”. Nyitottságunkat azonban még ekkor is vállalni kell.

A „hatalmi” pozíciók természetesen alakulnak ki, vannak olyan esetek, amikor valaki szavára mindenképpen „adni kell”. Ez azonban egy belső tekintélyt kíván, egy olyan belső tartalmat, mely a dialógus kapcsán már sokszor bebizonyította azt, hogy meglátás és ítélet, de nemcsak ezek, hanem belátás dolgában is fölöttünk áll.

Az önmagát nem megkérdőjelező ember nem a párbeszédre koncentrálnál, hanem önbirtoklásának a megmutatására, a tekintély elvárására. De amióta Freud megkérdőjelezte a descartesi cogito szimpla egoját, a magabiztos önbirtoklás is gyanússá vált. Ilyen esetben legtöbbször több a takarnivaló, mint az előtárnivaló.

Egyértelmű tehát az, hogy dialógus nélkül közös problémáinkat nem tudjuk megoldani. De azt is tudjuk, hogy az egyetértés megvalósítása is igen nehéz. A dialógussal foglalkozók (Buber, Lacan, Uhtomszkij, Bahtyin, Dosztojevszkij stb.) közül sokan értésünkre adják azt, hogy a párbeszédben lévők időlegesen összekapcsolódnak ugyan, de nem olvadnak egybe. Nem viszonyulások eredőjéről beszélhetünk, hanem viszonyulások folyamatosságáról. Mégis van egy dimenzió, mely egyfajta eszményi közösséget, eszményi végkimenetelt biztosíthat számunkra, s ez nem más, mint az etikai dimenzió. *Mert hiába vagyunk dialógusban, ha a belátással együtt nem rendelkezünk az empátia készségével, a másik iránt mutatott hittel, s legfőképpen a szeretet egyetértő érzésével.*

Talán e dimenzió megélése jelenti majd számunkra a legnagyobb kihívást.

Máté Ernő